

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2014/1.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **BALANS VAN EEN MISLUKT HUWELIJK.
“WEDUWENSPEK” VAN MONIKA VAN PAEMEL**

Het was al langer duidelijk: Monika van Paemel is een sterk samenhangend oeuvre aan het opbouwen. Haar jongste roman, *Weduwenspek*, voegt hieraan een belangrijke schakel toe, met herformulering van herkenbare elementen maar nu geconcentreerd op een nieuw centraal thema: de mislukking van het huwelijk van de vrouwelijke hoofdfiguur. De oorlog tussen de seksen is een oorlog die niet kan worden gewonnen. Maar ook: het verlies van een kind is een verlies dat nooit kan worden goedgeemaakt.

De roman is opgebouwd als één lange schreeuw van verzet en opstandigheid, als een vulkanische uitbarsting van de emoties die de ik-figuur – hier Olivia geheten – ondergaat tijdens de wake bij haar stervende man op de zevende verdieping van een ziekenhuis. Haar man noemt ze niet anders dan Herr Gleicher (gelijkhebber). Ze zit naast hem en kijkt naar zijn “pafferig” gezicht met de “smalende” uitdrukking. Hun hele gezamenlijke verleden, met zijn alcoholprobleem en haar opstandigheid, komt naar boven. Zij is al lang van hem weggegaan zonder dat ze gescheiden zijn en ze komt nu háár gelijk halen. Maar ook op dit ultieme laatste moment lukt dat niet: hij is ontoegankelijk geworden en het verlossende woord wordt niet gezegd. De situatie laat geen ruimte voor een mogelijke oplossing: in de openingsscène wordt al meteen aangegeven dat

Olivia gedoemd is te verliezen: “Zij had het verleerd om hem aan te spreken en in stilte verzonken dreigde hij vrijuit te gaan. Je kwam altijd te laat om je gram te halen, alles voltrok zich achteraf.” De “voldoening” komt er dus niet voor de hoofdfiguur, maar de spanning waarmee haar verhaal van het begin naar het einde wordt opgebouwd, blijft even beklemmend als ononderbroken.

De roman wordt voorafgegaan door vier motto's, waarmee de auteur een leeswijze meegeeft aan haar lezers. Eén daarvan is van de hand van de betreurde dichter Eddy van Vliet en luidt: “De stilste kreten vallen het moeilijkst te smoren”. Samen met het citaat van Jacques Lacomblez, “Het grijze goud van het verdriet/Enige uitweg uit de as”, dat het boek afsluit als een soort eindmotto, kan deze “kreet” gelezen worden als een boek dat geschreven móést worden om een (te lang) stilgehouden verdriet te verwerken en op die manier het leed in “het goud” van de creativiteit om te zetten. Het is als de kreet van ontzetting van Edvard Munch, een schilderij dat overigens zelf ter sprake komt in het boek en slechts één van de vele angstmotieven aanbrengt.

De roman speelt zich af in een etmaal, waarin de concrete waarneming in de ziekenhuiskamer wordt afgewisseld – eigenlijk: overspoeld – door herinneringen, door beelden die door Olivia's hoofd flitsen en gaandeweg onmerkbaar worden herhaald en aangevuld. Zo ontstaat het verhaal van hun verleden: hoe zij als jong meisje door de achttien jaar oudere man die van Joodse afkomst is, wordt “bepoteld”, en uiteindelijk tegen haar zin in een huwelijk wordt gedreven: “ze wist niet hoe ze een einde aan zijn handtastelijkheden kon maken zonder zijn belangstelling te verliezen.” Hoe zij, een jonge ontwerpster, ook probeerde zich aan te passen, “zich te schikken”, het lukt haar niet een harmonieuze verhouding op te bouwen en zij zwijgt, conform zijn herhaalde uitspraak “Zwijgen kan niet verbeterd worden”. Zij zoekt en vindt uiteindelijk een uitweg in het creatief omgaan met stoffen en kledij tot ze weliswaar maatschappelijk succesvol wordt, maar steeds onderworpen blijft aan zijn wil en grillen. Haar verzet wordt in het verhaal nog verdubbeld in een tweede tegenstem: die van haar vrijgevochten vriendin Lotte, die niet begrijpt hoe ze bij die “vieze oude man” kan blijven.

De feministische thematiek en de kappende, associatieve schrijfwijze met flitsende tijdsprongen

zijn geheel eigen aan de schrijfster Monika van Paemel. De feministische thematiek voert ons wel terug naar de jaren zestig en zeventig: de vrouw is onderdrukt door de man die ze moet dienen, in het huwelijk is ze “tot nul gereduceerd”. De tweede feministische revolutie (met dolle Mina's en ander ludiek protest) en de hele maatschappelijke context van die jaren vormen de achtergrond van de persoonlijke tragedie. Maar niet alleen hierdoor ligt *Weduwenspek* in het verlengde van Van Paemels “grote” romans zoals die werden samengebracht in de drie “Van Puynbroeckx-romans” en het daarbij aansluitende *De koningin van Sheba* (2008); het zijn vooral de figuren die haar herinneringswereld bevolken die door hun autobiografisch bepaalde herkenbaarheid een hecht weefsel van samenhangende thematiek en personages tot stand brengen. Het meisje heeft een jeugd achter de rug waarin ze niet door de ouders maar door oma's en voedsters werd opgevoed en werd gekneed door een strenge nonnenkostschool. De moeder met haar psychische problemen en de vader met zijn oorlogsverleden komen terug, de zachtere invloed van oma en tantes werkt ook hier als voorbeeld. Het zijn figuren uit het verleden die zich blijven opdringen en die, getransponeerd in het verhaal, uitnodigen (samen met de genoemde motto's) tot een autobiografische lectuur. Toch kan die niet zonder meer worden volgehouden: de personages en situaties zijn vervormd, verhuld en ook aangevuld, er zijn heel wat elementen in het verhaal die niet-autobiografisch zijn. Zo de essentie van de gruwelijke tragedie van dit mislukte huwelijk: in een van de terloopse beeldflitsen uit haar verleden wordt gezegd dat het “afscheid” dat Olivia nam van haar echtgenoot al is begonnen toen zij een niet levensvatbaar kind baarde en zo een “kinderloze moeder” werd. Zij had hem, die geen kinderen wilde, om de tuin geleid en was toch zwanger geworden. Toen ze het kind verloor, is haar wereld ingestort. Dit komt pas geleidelijk aan het licht en juist deze “langzame” onthulling blijkt ook de bron te zijn van de spanning die van begin tot eind wordt opgebouwd. Van Paemel beschrijft de zich opdringende herinneringen van Olivia met herhalingen: eerst met kleine hints of insinuaties, dan met directe allusies, dan pas met de complete, expliciete onthulling. Technisch gezien mag het wel

een krachttoer genoemd worden dat dit helemaal tot het einde wordt volgehouden zonder aan spankracht in te boeten. Het is een boek dat – ondanks de verbijsterende werkelijkheid die wordt beschreven – blijft boeien en intrigeren door zijn herkenbaarheid en door zijn technisch vernuft.

ANNE MARIE MUSSCHOOT

MONIKA VAN PAEMEL, *Weduwenspek*, Querido, Amsterdam,
2013, 286 p.
